

Tampereen lidesjärven linnustoselvitys 2023

Pertti Koskimies

Diaarinro TRE:7500/02.04.01/2022

Kunta-Helmi -hanke: lidesjärven ja Vähäjärven lintuvesikunnostuksien jatkot

Faunatican raportteja 68/2023

Päiväys: 8.10.2023
Kirjoittaja: Pertti Koskimies

Kannen kuva: Parittelevat nokikanat (© Pertti Koskimies)

Karttakuvat: © 2023 / Faunatica Oy
Pohjakartat ja ilmakuvat: © Maanmittauslaitos

Espoo 2023

Suosittellemme viittaamaan tähän raporttiin seuraavasti:

Koskimies, P. 2023: Tampereen lidesjärven linnustoselvitys 2023. – Faunatican raportteja 68/2023. 17 s.

Sisällysluettelo

1.	JOHDANTO	3
	1.1. Iidesjärven ja sen pesimälinnuston yleispiirteet.....	3
	1.2. Iidesjärven linnuston suojele ja seuranta	3
2.	LINNUSTOSELVITYKSEN TAVOITTEET JA MENETELMÄT	5
3.	TULOKSET.....	8
	3.1. Pesivä ja paikallinen vesilinnusto vuonna 2023.....	8
	3.2. Pesivät lokkilinnut vuonna 2023	9
	3.3. Pesivät ranta- ja kosteikkolinnut vuonna 2023	9
	3.4. Vesilintujen ja naurulokin poikastuotto vuonna 2023.....	10
	3.5. Pesimättömiä ruokavieraita	11
4.	JOHTOPÄÄTÖKSET.....	14
	4.1. Iidesjärven pesimälinnuston suojeleuarvo	14
	4.2. Linnuston suojeletoimien tehostaminen	15
	KIRJALLISUUS	16

1. Johdanto

Tampereen kaupunki on tilannut Härmälän Iidesjärven pesivän vesi-, ranta- ja lokkilinnuston sekä poikueiden selvityksen vuosille 2023 ja 2024 Faunatica Oy:ltä. Tässä raportissa esitetään vuoden 2023 havainnoinnin tulokset.

1.1. Iidesjärven ja sen pesimälinnuston yleispiirteet

Iidesjärvi on avovesialtaan 64 hehtaarin suuruinen, vajaat kolme kilometriä pitkä ja enimmillään reilut puoli kilometriä leveä lintujärvi Tampereen keskustan itäpuolella (kuva 1). Veden keskisyvyys on 1,2 metriä ja syvin kohta 2,6 metriä. Veden tila on määritelty huonoksi suurten fosfori- ja klorofyllipitoisuuksien vuoksi. Avovettä reunustavat enimmäkseen hyvin kapeat järviruovikot, osmankäämiköt sekä sara- ja korteluhdat, jotka vaihtuvat järven etelärannalla enimmäkseen kapeahkojen pensaikkovöiden kautta paikoin joko luhtaisiksi tai kuivemmiksi lehtimetsiksi ja toisin paikoin pikku niityiksi tai muiksi avomaiksi. Laajempia luhtia on järven itä- ja länsipäässä. Pohjoisrannalla kapeita vesikasvustoja on niukemmin, ja koivu- ja tervaleppämetsiköt ulottuvat vesirajaan saakka.

Iidesjärvi on Tampereen seudun tunnetuin lintujärvi, jolla on vuosikymmeniä pesinyt suuri joukko vesi- ja rantalintuja sekä enimmillään yli 700 paria naurulokkeja (Kosonen ym. 2016). Naurulokki on lintujärvien avainlaji, joka pystyy parvena yleensä menestyksellisesti karkottamaan yhdyskuntansa liepeille pyrkiviä peto- ja varislintuja sekä jossain määrin myös minkkejä, supikoiria ja muita nisäkäspetoja. Tästä syystä varsinkin sotkat ja uikut mutta monet muutkin vesilinnut hakeutuvat naurulokkiyhdyksuntien lähetyville pesimään.

Naurulokkikannan taannuttua ja yhdyskuntien määrän pienentyttyä myös vesilintujen laji- ja parimäärät ovat tyypillisesti pienentyneet suomalaisilla lintujärvillä. Näin on vuosikymmenten kuluessa käynyt Iidesjärvelläkin, joskin useimmat vesilintulajit ovat säilyneet järven pesimälajistossa ainakin yksittäisinä pareina. Lisäksi rantojen rakentaminen ja etelärannan virkistyskäyttö ovat heikentäneet joillakin paikoilla vesi- ja rantalintujen elinoloja elinympäristöjen huonontumisen ja lintujen häiriintymisen vuoksi.

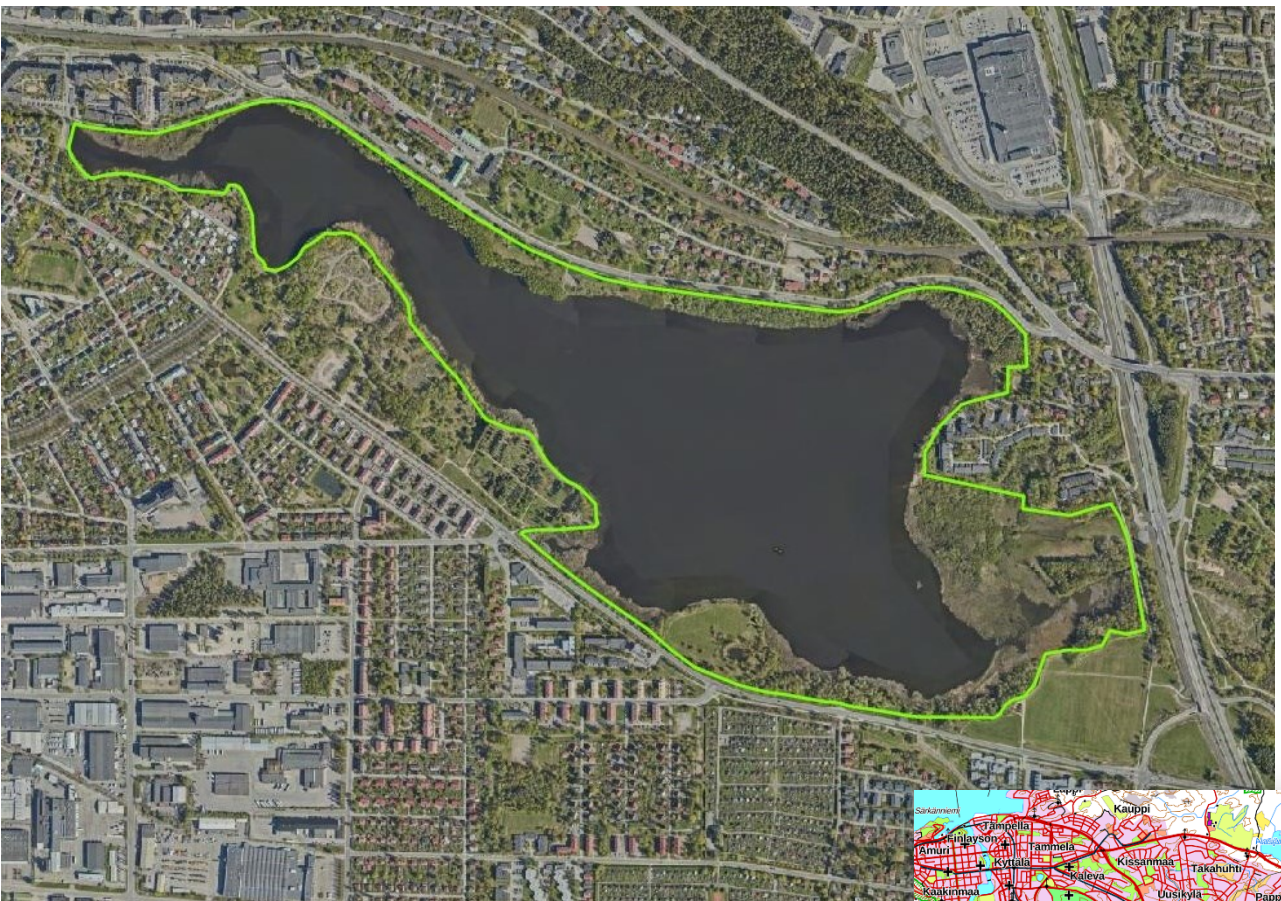
Iidesjärven vesi- ja rantalinnustosta on julkaistuja tietoja 1940-luvulta lähtien ja yksittäisiä havaintoja aiemminkin (Kosonen ym. 2016). Vaikka pesimälinnustoa on seurattu Iidesjärvellä pitempään kuin millään muulla lintujärvellä Pirkanmaalla, tehtiin ensimmäinen kattava ja järjestelmällinen koko vesi- ja rantalintulajiston selvitys vasta vuonna 1971. Sen jälkeen pesimälinnusto ja ainakin vesilinnut on laskettu yli 15 kertaa, joten lajiston ja pesimäkantojen pitkäaikaisista muutoksista on saatavilla ansiokas vertailukelpoinen tietopohja järven ja sen linnuston suojelemiseksi.

1.2. Iidesjärven linnuston suojeleminen ja seuranta

Iidesjärvi on valtakunnallisen lintuvesiensuojeluohjelman kohde, joka on suojeltu rantoineen sekä maakunta- että yleiskaavassa. Alueesta on tarkoitus muodostaa

luonnonsuojelulain 24. pykälän mukainen yksityinen luonnonsuojelualue Tampereen kaupungin luonnonsuojeluohjelman mukaisesti. Rannat sekä suurin osa vesialueesta ovat kaupungin omistuksessa.

Tampereen kaupunki on viime vuosina tehostanut Iidesjärven linnuston ja elinympäristöjen suojelua Kunta-Helmi-hankkeen yhtenä kohteena mm. rakentamalla naurulokkien pesäpaikaksi kaksi vierekkäistä kelluvaa pesälauttaa sekä pienentämällä varsinkin särkikalakantoja tehokalastuksella, jotta lokkien ja niiden houkuttelemien vesilintujen pesimäolot kohentuisivat ja vesilintujen ja kalojen välinen kilpailu samasta ravinnosta lientyisi (Tampereen kaupunki 2022). Lisäksi Iidesjärven etelä- ja itärannalle on raivattu laidunalue. Hiehojen laidunnus aloitettiin etelärannalla uudella alueella vuonna 2023, ja itärannalla aiemmin käytössä ollut laidunalue on laajennettu lähemmäs rantaa. Laiduntaminen monipuolistaa varsinkin rantalintujen ruokailuympäristöjä. Lisäksi Iidesjärvellä on viime vuosina pyydytetty minkkejä ja supikoiria lintujen pesimärauhan parantamiseksi. Kaikkia näitä suojelutoimia jatketaan myös tulevina vuosina.

Kuva 1. Iidesjärven sijainti Tampereella ja selvitysalueen rajaus.
© Tampereen kaupunki

2. Linnustaselvityksen tavoitteet ja menetelmät

Iidesjärven vesi- ja rantalintujen pari- ja reviirimäärät laskettiin pesimäkaudella 2023 lintukantojen muutosten ja suojelutoimien vaikutusten seuraamiseksi. Laskennat kattoivat järven koko avovesialueen, rantaluhdat ja pensaikot sekä paikoin reunimmaisat rantalehdot (kuva 1). Kuitenkin Palvaanniemen länsi- ja keskiosaan Vuohenojan asuinalueen eteläpuolelle jäi noin 3–4 hehtaarin kosteikko-, laidun- ja pensaikkoalue, jolla ei käyty maaston vaikeakulkuisuuden vuoksi, mutta jolla äänneleviä lintuja kuulosteltiin eri puolilta, eikä sieltäkään kovin montaa erityisesti huomioitavan lajin reviiriä todennäköisesti jäänyt havaitsematta. Pesimälajiston ja parimäärien lisäksi selvitettiin vesilintujen ja naurulokin poikastuottoa. Tämä tutkimus toteutettiin vertailukelpoisella tavalla aiempiin inventointeihin verrattuna (esim. Rintamäki 2016, Korvenpää 2021, 2022), ja se toistetaan pesimäkaudella 2024.

Iidesjärven vesi- ja loppilinnut sekä rantojen pesivät lajit laskettiin pesimäkaudella 2023 neljän maastokäynnin aikana kiertämällä järvi rantoja myöten ja kiikaroimalla vesialue huolella läpi joka suunnasta. Havainnot ja lintujen käyttäytyminen merkittiin kartoille. Laskennassa noudatettiin valtakunnallisen vesilintujen piste- ja kiertoalaskennan ja maalintujen kartoituslaskennan vakiomenetelmiä, joiden mukaisesti myös pari- ja reviirimäärät tulkittiin (Koskimies & Väisänen 1988, 1991, Koskimies 1994). Vesilinnut tähystettiin pääsääntöisesti samoista, koko vesialueen kattaneista tähystyspisteistä kuin Korvenpää (2021, 2022) ja muualta havaituista linnuista otettiin mukaan vain sellaisia yksittäisiä yksilöitä, jotka erittäin todennäköisesti jäivät päälaskentapisteistä havaitsematta. Niin vesi- kuin rantalintuja laskettaessa oli erityisen tärkeää tarkkailla saman lajin mahdollisimman monia yksilöitä yhtäaikaan ja ottaa huomioon lintujen siirtymisiä, jotta samoja yksilöitä ei tilastoitaisi useampaan kertaan, ja jotta lähekkäin oleskelleet tai äännelleet useammat yksilöt varmuudella eroteltaisiin toisistaan.

Päätavoitteena selvityksessä oli niin vesi- kuin rantalintujenkin mahdollisimman todenmukaiset pari- ja reviirimäärät Iidesjärven lintukantojen ja tarkan suojeluarvon määrittämiseksi. Koko järven kierto jalkaisin myötäpäivään ja vesialueen tähystys useammalta paikalta pohjoisrannaltakin sekä pitempi laskenta-aika kullakin laskentakäynnillä verrattuna Korvenpään (2021, 2022) selvityksiin ovat voineet vaikuttaa jonkin verran siihen, että joillakin kasvustojen kätköissä viihtyvillä vesilintulajeilla ja pitkään äännettöminä pysyvillä tai muusta syystä helposti huomaamatta jäävillä rantalintulajeilla joitakin pareja ja reviirejä paljastui todennäköisemmin kuin vuosina 2021 ja 2022 (Koskimies 2009, 2018). Esimerkiksi ruokokerttusen ja pajusirkun merkittävästi isommat reviirimäärät vuonna 2023 vuosiin 2021–2022 verrattuna selittyvät todennäköisesti suureksi osaksi parantuneella havainnointiteholla. Vesilintujen ja huomiota herättävien, harvalukuisten ja pesimälinnuston suojeluarvoon merkittävimmin vaikuttavien lajien lukumäärät ovat kuitenkin säilyneet vertailukelpoisina selvityksestä toiseen ja takaavat luotettavan tietopohjan lintukantojen ja suojeluarvon muutosten sekä suojelukeinojen kehittämiseksi ja niiden vaikutusten seuraamiseksi.

Vesilinnut laskettiin toukokuun kahdella käyntikerralla (5.5. ja 19.5.2023) ja rantalinnut lisäksi myös kolmannella laskentakäynnillä 9.6. Lisäksi 9.6. ja viimeisellä laskentakäynnillä 6.7. tähystettiin erityisesti vesilintujen ja naurulokkien poikueita. Jokaisella käyntikerralla merkittiin kaikki linnut muistiin, ja kesä- ja heinäkuun alun havainnot täsmensivät ja varmistivat muutaman vesi- ja rantalintuparin aiempien havaintojen tulkintaa lintujen kuulumisesta Iidesjärven pesivään tai ainakin paikalliseen linnustoon. Laskennat tehtiin suotuisalla säällä, ja maastohavaintojen tulkinnassa käytettiin hyväksi laskijan pitkäaikaista kokemusta lintujärvien ja -kosteikkojen laskennoista ja pesimälajien havaittavuuteen vaikuttavista elintavoista (Koskimies 2009, 2018).

Laskennat teki FL Pertti Koskimies seuraavina ajankohtina (suluissa pilvisuus, tuuli ja lämpötila):

5.5.2023 klo 7.25–12.30 (0–7/10, 1–3 m/s NW, -2 -> +5 °C)

19.5.2023 klo 7.05–13.10 (0/10, 0–2 m/s S, +3 -> 16 °C)

9.6.2023 klo 5.40–11.20 (0/10, 1–5 m/s N, +7 -> +11 °C)

6.7.2023 klo 6.30–12.15 (8–10/10, 0–2 m/s S, +17 -> +19 °C).

Taulukko 1. Vesi- ja rantalintujen pesivien parien ja reviirien määrät lidesjärvellä vuosina 2016 (Rintämäki 2016), 2021–2022 (Korvenpää 2021, 2022) ja 2023 (tämä selvitys). Vuosina 2016–2022 seuranta keskittyi vesilintuihin ja lokkeihin, mutta 2023 laskettiin myös rantaluhtien, -pajukoiden ja selvitysalueeseen kuuluvien lehtojen kaikki huomionarvoiset lajit, joita varmasti on esiintynyt rannoilla aiemminkin mutta reviirimääriä ei tiedetä (?). Suomessa uhanalaisiksi ja silmälläpidettäviksi luokitellut lajit on **lihavoitu** ja EU:n lintudirektiivin liitteessä luetellut lajit *kursivoitu*. Suomessa uhanalaiset lajit: CR = äärimmäisen uhanalainen, EN = erittäin uhanalainen ja VU = vaarantunut laji. NT = Suomessa silmälläpidettävä laji. Kansainvälisesti huomionarvoiset lajit: D1 = EU:n lintudirektiivin liitteen I laji ja v = itäinen tai pohjoinen laji, jonka kannasta merkittävä osa pesii Suomessa (luokiteltu aiemmin Suomen kansainväliseksi vastuulajeiksi). Muuta lajit ovat erityisesti huomioitavia lajeja esimerkiksi elinympäristönsä vaateliaisuuden, huomattavan kokonaiskannan laskun tai aiemman uhanalaisluokituksen vuoksi (esim. Väisänen ym. 1998, Koskimies 2022).

Laji	Suojeluperuste	2016	2021	2022	2023
<i>Laulujoutsen</i>	<i>D1 (v)</i>	1	1	1	1
Haapana	VU (v)	2	2	2	9
Harmaasorsa		0	0-1	1 (?)	3
Tavi	(v)	3	4	3	10
Sinisorsa		12	16	25	17
Heinätavi	VU	0	0	1	0
Lapasorsa		2	0-1	1	0
Punasotka	CR	3	1	1	0
Tukkasotka	EN (v)	0	1	1	0
Telkkä	(v)	7	6	15	21
Silkkiuikku	NT	10	15	15	22
<i>Kaulushaikara</i>	<i>D1</i>	0	0	2	1
Luhtakana		0	1	5	4
Liejukana	VU	2-3	1	2	4
Nokikana	EN	5-6	12	14	23
<i>Kurki</i>	<i>D1</i>	0	0	1	1
Taivaanvuohi	NT	1	0-1	0	1
Rantasipi	(v)	1	1	1	2
Naurulokki	VU	161	20	57-60	37
Kalalokki		1?	0	0	1
Pikkutikka		?	?	?	2
Västäräkki	NT	?	?	?	4
Satakieli		?	?	?	9
Pensastasku	VU	?	?	?	2
Ruokokerttunen	NT	40	≥ 20	≥ 22	43
Viitakerttunen		?	?	?	3
Rytikerttunen		2	5	2	1
Rastaskerttunen	VU	0	0	0	1
Pensaskerttu	NT	?	?	?	9
Mustapääkerttu		?	?	?	4
Harakka	NT	?	?	?	14
Tikli		?	?	?	2
Punavarpunen	NT	?	?	?	1
Pajusirkku	VU	10	≥ 9	≥ 8	23

3. Tulokset

3.1. Pesivä ja paikallinen vesilinnusto vuonna 2023

Iidesjärvellä ja sitä reunustavilla rantaluhdilla ja -pensaikoissa havaittiin pesimäkaudella 2023 yhteensä 30 pesivää ja erityisesti huomioitavaa vesi- ja rantalintulajia, joiden yhteenlaskettu pari- ja reviirimäärä oli 275 (taulukko 1, kuvat 2 & 3).

Vesilinnuista pesiviksi tulkittiin käyttäytymisen perusteella ja vakioituja laskentaohjeita noudattaen seitsemän sorsalajia, joiden lisäksi vesilinnuiksi voidaan laskea kaksi rantakanalajia, liejukana ja nokikana. Lajit olivat runsausjärjestyksessä *nokikana* (23 paria), *silkkiuikku* (22), *telkkä* (21), *sinisorsa* (17), *tavi* (10), *haapana* (9), *liejukana* (4), *harmaasorsa* (3) ja *laulujoutsen* (1 pari). Sorsista poiketen nokikana, liejukana ja laulujoutsen puolustavat pesäpaikkansa ympärillä pysyvää reviiriä, ja näiden kolmen lajin sekä kalalokin pesäpaikat on merkitty kuvaan 2. Lisäksi kuvasta 2 näkyy naurulokkien pesälautta, jolla pesivät vuonna 2023 kaikki Iidesjärven naurulokit yhtenä yhdyskuntana.

Lisäksi järvellä havaittiin 9.6. *punasotkakoiras*, mutta lajia ei tulkittu pesiväksi, koska yhtään naarasta ei nähty 5.5. eikä 19.5., jolloin pesivän naaraan pitäisi todennäköisesti paljastua (parin varmistaminen edellyttää sotkilla naaraan havaitsemista, koska koiraita on kannassa ylimäärin naaraisiin verrattuna). Periaatteessa yksinäinen koiras 9.6. voisi olla pesivä, mutta havaintojen puuttuminen toukokuun laskentapäivinä viittaa vahvemmin siihen, että kyse on muualla pesineestä tai yksinäisestä pesimättömästä linnusta. Pelkästään toukokuun alussakaan havaittuja punasotkia ilman myöhempiä havaintoja ei voi tulkita pesiviksi vaan muuonakaisiksi lepäilijöiksi. Punasotkia havaittiin lisäksi 6.7. kaksi paria ja yksinäinen koiras.

Myöskään *tukkasotkan* pesintä järvellä ei varmistunut, vaikka laji tavattiin pesimäaikaan. Kevätmuutollaan levähtäviksi yksilöiksi tulkittiin 5.5. pari sekä yhdeksän koiraan ja neljän naaraan parvi. Otollisimpaan laskenta-aikaan 19.5. lajia ei havaittu, vaikka se tyypillisesti tuohon aikaan ui pesimäpaikoillaan yleensä näkyvästi avovedessä. Sen sijaan 9.6. järvellä oleskeli kahden koiraan ja yhden naaraan ja kolmen koiraan ja yhden naaraan ryhmät sekä yksinäinen koiras, jotka punasotkakoiraan lailla tulkittiin muualla pesintää yrittäneiksi tai pesimättömiksi kesävieraiksi. Naaraiden oleskelu useamman koiraan kanssa viittaa siihen, että naaraat eivät olleet pesiviä. Pesimättömiksi kesänviettäjiksi tulkittiin myös 6.7. nähdyt seitsemän koiraan parvi sekä kolme yksinäistä koirasta.

Kolmas tulkinnanvarainen laji on *isokoskelo*, jonka pari havaittiin lajille otolliseen pesimäaikaan 5.5. Yksioikoisen laskentaohjeiden tulkinnan perusteella parin voisi katsoa kuuluvan havainnon perusteella pesimälajistoon, mutta toisaalta havaintojen puuttuminen tästä näkyvästä lajista niin 19.5., 9.6. kuin 6.7. puoltaa tulkintaa parista, joka ei pesinyt Iidesjärvellä. Vaikka naaras olisikin ollut hautomassa jo 19.5., pitäisi koiraan pysyä pesäpaikan rannan tuntumassa ja paljastua, samoin mahdollisen poikueen kesä- tai heinäkuussa, koska koskelopoikueet uivat yleensä avovesillä eivätkä vesikasvustojen kätköissä, kuten puolisuikeltajasorsien poikueet pitkiäkin aikoja. Teoriassa lintujen

puuttuminen 19.5. voisi johtua myös pesinnän varhaisesta tuhoutumisesta, mutta tämä on epätodennäköisempi vaihtoehto ottaen huomioon varhainen ajankohta suhteessa lajin muninta-aikaan sekä se, että pesinnän tuhouduttuakin vesilintunaaras tai -pari oleskelee pesäpaikalla yleensä jonkin aikaa. Joka tapauksessa punasotka, tukkasotka ja isokoskelo voidaan laskea pesimäkautiseen paikalliseen lajistoon vuonna 2023, joskin mikään niistä ei pesinyt Iidesjärvellä.

3.2. Pesivät loppilinnut vuonna 2023

Keväästä 2021 Iidesjärven kaakkoisosassa kelluneella, *naurulokkien* pesäpaikaksi tarkoitettulla lautalla hautoi 5.5.2023 yhteensä 33 lokkiemoa ja 19.5.2023 37 emoa (kuva 2). Muualla ei pesiä ollut. Naurulokkeja ui ja lenteli ruoanhaussa muuallakin järvellä, ja 5.5. niitä laskettiin peräti 49 yksilöä länsipäässä, mikä summattuna samana päivänä hautoneiden kanssa merkitsisi sinä päivänä vähintään 82 yksilön oleskelua järvellä. Todellisuudessa samaan aikaan lukuisat hautovien yksilöiden lisääntymiskumppanit seisoivat pesiensä vieressä pesälautalla, joten järvellä oli tuona päivänä todennäköisesti yli sata naurulokkia. Pesimäkauden alkuvaiheessa onkin tyypillistä, että lokit hakevat ruokaa muuallakin kuin pesimäjärviltään, ja lisäksi loppikannassa on myös pesimättömiä, melko laajalti päivittäin liikkuvia yksilöitä.

Muista loppilajeista pesivinä havaittiin yksi pari *kalalokkeja* järven luoteisrannalla, jossa emot hätäilivät yhden untuvikon kanssa 9.6. aivan rannassa. Poikasen pienestä koosta ja emojen käyttäytymisestä päätellen pesä oli ollut havaintopaikan lähellä järven rannassa.

3.3. Pesivät ranta- ja kosteikkolinnut vuonna 2023

Iidesjärven selvitysalueen rantaluhdilla ja -pensaikoissa sekä rantametsien reunamilla havaittiin yhteensä 19 pesivää ja erityisesti huomioitavaa lintulajia (taulukko 1, kuva 3), joiden yhteenlaskettu reviiimäärä on 127. Ne ovat runsausjärjestyksessä *ruokokerttunen* (43 reviiiriä), *pajusirkku* (23), *harakka* (14), *satakieli* (9), *pensaskerttu* (9), *luhtakana* (4), *västäräkki* (4), *mustapääkerttu* (4), *viitakerttunen* (3), *rantasipi* (2), *pikkutikka* (2), *pensastasku* (2), *tikli* (2), *kaulushaikara* (1), *kurki* (1), *taivaanvuohi* (1), *rytikerttunen* (1), *rastaskerttunen* (1) ja *punavarpunen* (1 reviiiri). Näiden lajien reviiirien sijainti on merkitty kuvaan 3. Kahden ylivoimaisesti runsaimman lajin, ruokokerttusen ja pajusirkun, yhteismäärästä koostuu 52 % kaikkien ranta- ja kosteikkolintujen summasta.

Suuri osa ranta- ja kosteikkolintujen reviiirihavainnoista koskee laulavia tai soittimella äänneleviä koiraita tai joskus pareja, vähemmistö varoitelevia yksilöitä. Osa reviiiriä puolustavista linnuista jää aina parittomiksi, ja varmasti tämä pätee vähemmistölle Iidesjärvenkin reviiirilinnuista. Jonkin verran tilastoiduista yksilöistä havaittiin vain yhdellä laskentakäynnillä, mutta silloinkin reviiiritulkinta perustuu laulavaan, varoitelevaan, pesää rakentavaan tai poikasia ruokkivaan yksilöön. Esimerkiksi kurki havaittiin hautomassa Palvaanniemen etelälaidalla sekä 5.5.2023 että 19.5.2023, vaikka tätä pienten poikasten aikaan hyvin piilottelevaa ja varovaista lajia ei poikasaikaan nähtykään.

Havainnot rastaskerttusesta ovat hankalimmin tulkittavissa, koska koiras havaittiin laulamassa vain kerran, 19.5, mutta kahdella paikalla. Koiras lauloi järven keskiosan

etelärannalla aamulla, kuten myös Puhonlahdella puolen päivän aikoihin. On mahdollista, että kyse olisi jopa samasta, muuttomatkalla pysähtyneestä yksilöstä, joka laskennan kuluessa vaihtoi laulupaikkaa ja tuli havaituksi kahteen kertaan. Rastaskerttunen laulaa monen muun varpuslinnun tavoin jo kevätmuuton pysähdyspaikoilla, tyypillisesti päivän tai pari, ja se voi vaihtaa laulupaikkaa kesken päivän. Toisaalta pesiväkin koiras laulaa pariuduttuaan paljon lyhyempiä aikoja ja voi siirtyä kauemmas toiselle laulupaikalle, eikä vaitonaista lintua hevin huomaa tunkeutumatta ruovikkoon (Koskimies 2022). Puhonlahden korkea ja tukeva ruovikko on lajille hyvin sopivaa pesimäympäristöä. On mahdollista, että naaras olisi saapunut Puhonlahdella, ja pariutuneen koiraan lauluaktiivisuus heikentynyt niin paljon, että laji olisi jäänyt seuraavalla käyntikerralla 9.6. siellä huomaamatta. Sen sijaan etelärannan ruovikko on lajille niin suppea ja huonohkolaatuinen, että siinä laulanut koiras oli todennäköisesti läpimuuttaja tai vaihtoehtoisesti sama kuin Puhonlahdella myöhemmin samana päivänä havaittu yksilö. Havaintojen ja elinympäristön sopivuuden perusteella rastaskerttuselle tulkittiin yksi paikallinen reviiri, vaikka pesintä tai sen yrittäminen jäi varmistumatta.

3.4. Vesilintujen ja naurulokin poikastuotto vuonna 2023

Kolmas (9.6.) ja neljäs (6.7.) käyntikerta ajoitettiin niin, että niin varhain kuin myöhemminkin pesivillä vesilinnuilla ja naurulokeilla olisi eri-ikäisiä poikasia pesimätuloksen selvittämiseksi. Melkein kaikki silkkiuikun poikueet todennäköisesti havaittiin, sillä ne oleskelevat alusta lähtien avovesillä, kuten myös lähes kaikki nokikanan ja telkän poikueet. Sen sijaan merkittävä osa pitkiä aikoja vesikasvustojen kätöksissä piileskelevistä puolisuikeltajien poikueista jäi todennäköisesti huomaamatta, varsinkin sinisorsan ja tavin. Lisäksi osa vesilinnuista ja lokeista munii tuhoutuneen munapesyeen tilalle uusintapesyeen, minkä vuoksi poikaset saattavat olla havaittavissa vasta myöhemmin heinä- tai varsinkin silkkiuikulla jopa vasta elokuussa. Vesi- ja lorkkilintujen poikastuottoa ei pystytäkään kovin luotettavasti tutkimaan ilman läpi poikaskauden jatkuvaa ja paljon tehokkaampaa seurantaakin kuin tässä tutkimuksessa oli mahdollista. Saadut tulokset kertovat kuitenkin yleispiirteisesti pesintöiden onnistumisesta vuonna 2023. Kesäkuun (9.6.) ja heinäkuun (6.7.) poikueiden tarkkailukäynnit vaikuttavat ajoittuneen kohtalaisen hyvin otannoiksi vesilintujen ja lorkkien poikaskauden kahdesta ajankohtaisesta tilanteesta.

Poikueiden päätarkkailukäynnillä 6.7. Iidesjärvellä havaittiin 22 vesilintupoikuetta ja neljä viikkoa aiemmin 9.6. 13 poikuetta (taulukko 2). Poikasten iän ja poikueen oleskelupaikan perusteella ainakin kaksi kesäkuussa havaittua poikuetta nähtiin todennäköisesti myös 9.7. (yksi silkkiuikun ja yksi nokikanan). Kahden laskentapäivän vertailuun sisältyy virhelähteitä, merkittävänä etenkin se, että poikueet voivat liikkua melko laajalti, ja poikasten määrä tyypillisesti pienenee kesän mittaan etenkin petojen saalistuksen vuoksi. Joka tapauksessa telkän, silkkiuikun ja nokikanan pesinnät vaikuttavat onnistuneen kohtalaisesti mutta sinisorsan ja muiden puolisuikeltajasorsien huonosti. Järven ainoalla joutsenparilla oli viisi poikasta. Joka tapauksessa järvellä havaittiin luultavasti lähemmäs 30 vesilintupoikuetta. Todellista kuoriutuneiden poikueiden määrää on vaikea arvioida ja vielä vaikeampaa lentokykyisiksi selviytyneiden poikasten määrää, sillä osa poikueista on pysytellyt havainnoijalta piilossa, osa tuhoutunut ennen laskentakäyntejä ja osa niiden

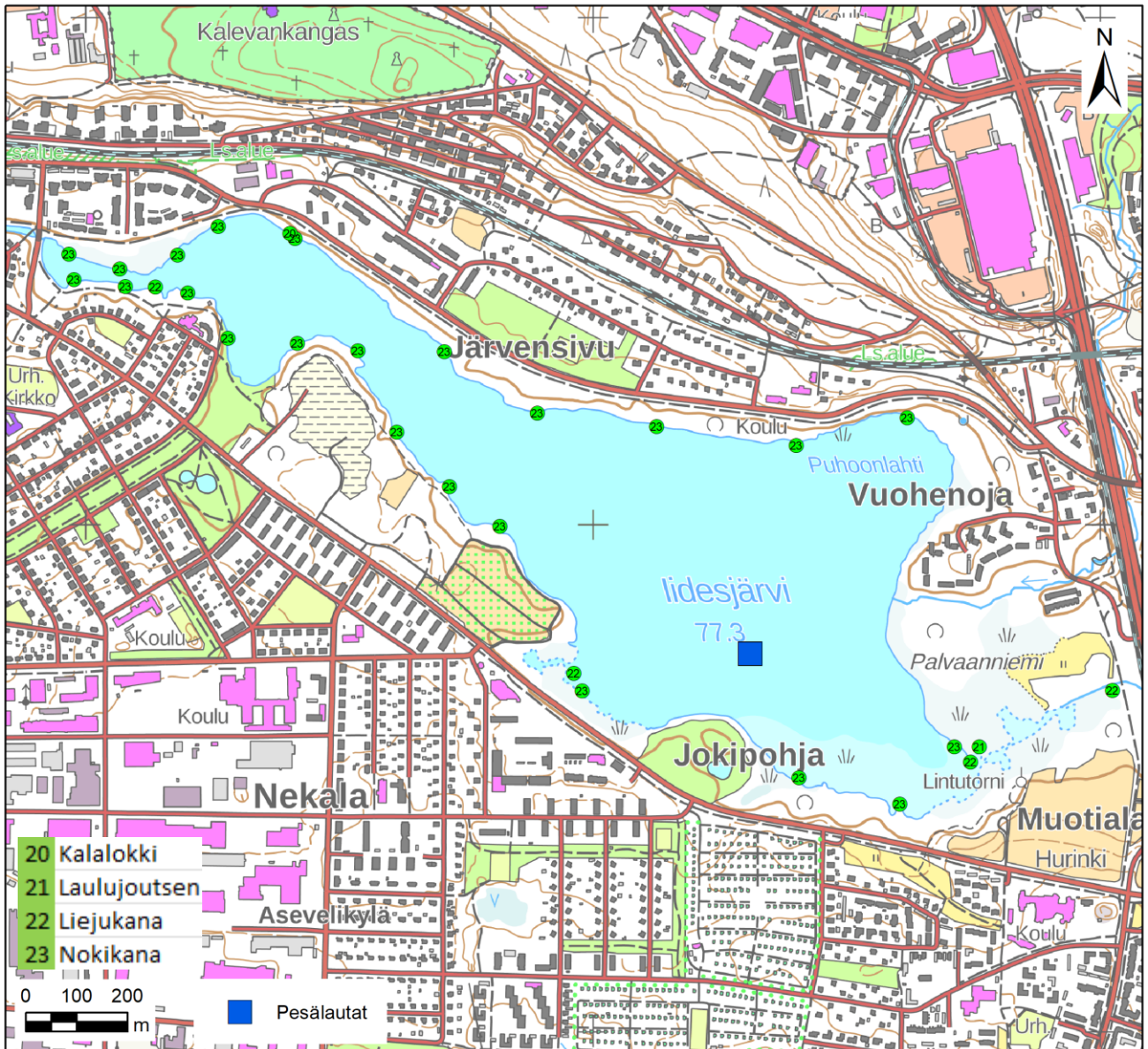
jälkeenkin. Havainnot viittaavat kuitenkin siihen, että monet vesilintulajit onnistuvat pesinnössään Iidesjärvellä kohtalaisesti, ja vuosien välisessä vertailussa selvät suuntaukset vertailukelpoisesti selvitetystä poikastuotossa ovat tärkeämpiä kuin todenmukaiset luvut.

Myös lautalla pesivien naurulokkien (kuva 3) poikasia tähystettiin 9.6. ja 6.7. Naurulokin poikaset kuoriutuvat yleensä aikaisintaan touko-kesäkuun vaihteessa. Yhtään untuvikkoa ei havaittu vielä 9.6. Tuolloin 15 emoa joko hautoi vielä munia tai lämmitti poikasia. Monia untuvikkoja saattoi olla piilossa lautalla kasvavan kasvillisuuden kätköissä, mutta emojen lukumäärän perusteella, verrattuna 19.5. laskettuun 37 hautojaan, osa aloitetuista pesinnöistä oli tuhoutunut munavaiheessa. Neljä viikkoa myöhemmin 6.7. lautalla oli 14 aikuista naurulokkia ja kolmen poikueen poikasia: 3 + 1 pientä untuvikkoa ja yksi liki lentokykyinen iso poikanen. On mahdollista, että joitakin aikaisimpia poikasia olisi ehtinyt lentää emoineen pois lautalta ennen heinäkuun alkua, mutta silloinkin ne lajille tyypilliseen tapaan oleskelsivat lähivesillä tai -rannoilla. Todennäköisempää on, että naurulokin pesinnät tuhoutuivat lähes tyystin, eikä montaa poikasta selviytynyt täyskasvaisiksi. Luultavasti harmaalokin tai minkin saalistus saattoi olla pääsyy naurulokin pesintöjen epäonnistumiseen, ja myös ruskosuohaukka saalistaa yleisesti naurulokin poikasia (Koskimies 2022). Järvellä ei luultavasti liiku juurikaan veneilijöitä, joiden oleskelun liian lähellä pesälauttaa niin pitkään, että munat tai untuvikot kylmettyvät, on havaittu monilla muilla paikoilla johtaneen lokinpesintöjen laajamittaisiin tuhoihin.

3.5. Pesimättömiä ruokavieraita

Iidesjärvellä ja sen rannoilla oleskeli laskentakäyntien aikaan useita sellaisia lajeja, jotka eivät pesi järvellä mutta todennäköisesti hakevat sieltä ravintoa. Kyse on joko lähiseudulla muualla pesivistä tai kokonaan pesimättömistä yksilöistä. Esimerkiksi lokeista järvellä havaittiin paikallisina jokaisella laskentakäynnillä noin 5–10 kalalokkia, 1–3 harmaalokkia sekä 5.5. kaksi ja 6.7. yksi selkälokki. Kalatiiroja oleskeli ja saalisteli järvellä eri käyntikerroilla noin 10–50 yksilöä. Pesimättömiä kalalokkeja ja kalatiiroja ei seurattu niin tiiviisti, että tarkat yksilömäärät olisi saatu selville, mutta havainnot osoittavat, että Iidesjärvellä on huomattava merkitys lokkien ja tiirujen ruoanhakupaikkana.

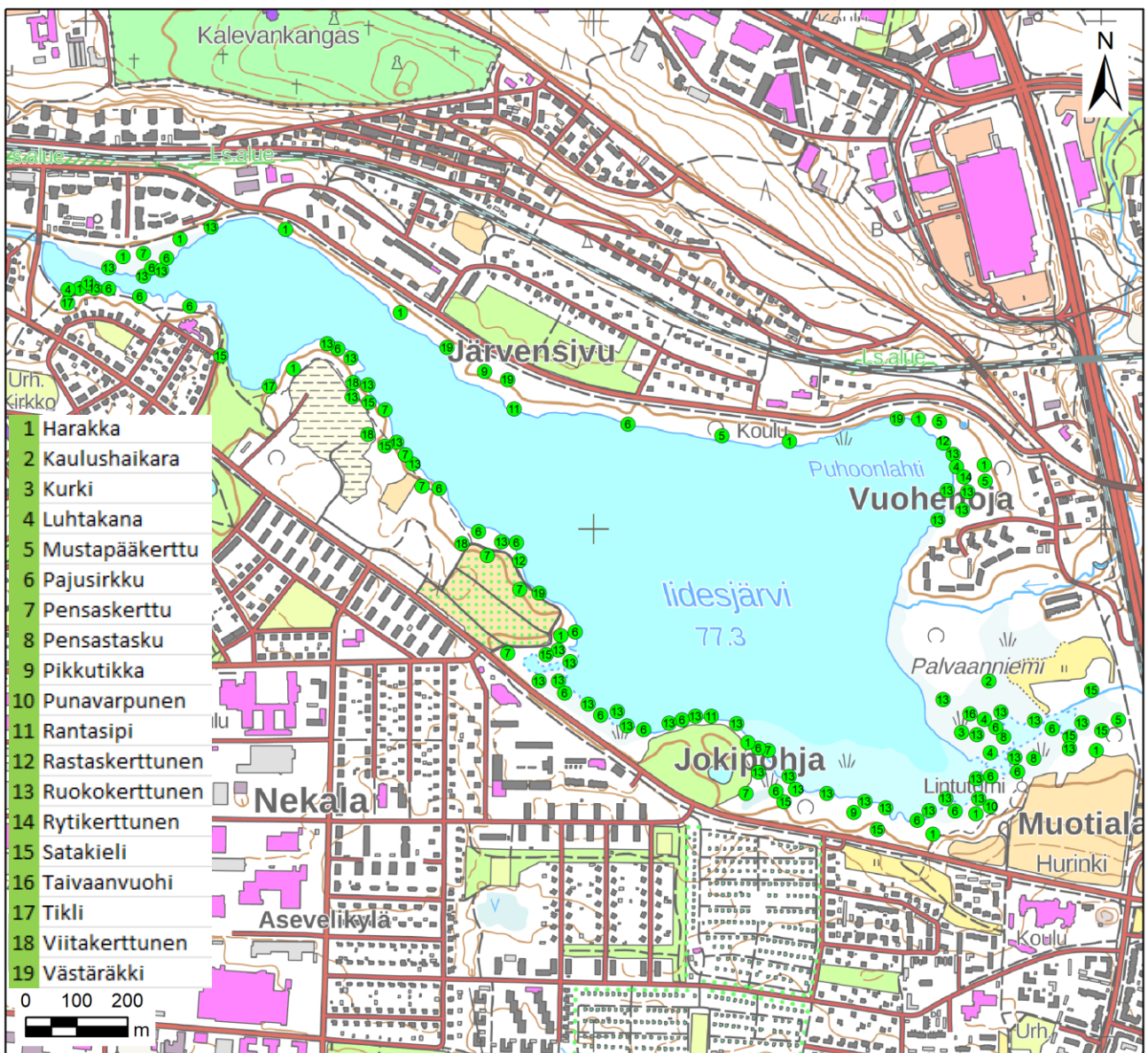
Toisella käyntikerralla 19.5. Iidesjärven keskiosissa oleskeli pesimätön pari kyhmyjoutsenia ja 6.7. järven länsipäässä saalisteli lapintiira, jotka ovat koko Pirkanmaalla hyvin harvinaisia ja pesimättömiä satunnaislajeja. Tosin vuosina 2012–2014 lapintiirapari ruokki lentopoikasia Iidesjärvellä, ja pesä oli todennäköisesti ollut jossain lähiympäristössä (Kosonen ym. 2016). Saalistava *ruskosuohaukkanaaras* havaittiin järven keskiosan yllä 19.5. Monia muitakin pesimättömiä lajeja rannoilla havaittiin, mutta edellä mainitut ovat tavanomaisimpia Iidesjärveä ruokailualueena käyttäviä ja järven elinympäristöistä riippuvaisia lajeja.

Kuva 2. Laulujoutsenen, liejukanan, nokikanan ja kalalokin pesäpaikat sekä naurulokkiyhdyksunnan pesälautojen sijainti lidesjärvellä vuonna 2023. Järven kaikki naurulokit pesivät lautoilla.

Taulukko 2. Vesilintujen poikueet lidesjärvellä vuonna 2023 kahdella laskentakäynnillä (9.6. ja 6.7.). Poikasten ikä on ilmoitettu karkean jaottelun mukaan kolmella ikäluokalla (pp = pieniä untuvikkoja, kp = puolikasvuaisia poikasia, ip = isoja poikasia).

Laji	9.6.2023	6.7.2023
Laulujoutsen	5 pp	5 pp
Haapana	0	1+3+3 pp
Sinisorsa	7+6 pp	6 pp
Telkkä	1+9 pp / 7+5 kp	2 kp / 2+1+2+3 ip
Silkkiuikku	2 pp	1+1+3+3+1 kp / 1+1+1 ip
Nokikana	4+1+3+1 pp / 5 kp	1+1+1+3 ip

Kuva 3. Rantaluhdilla, -pensaikoissa ja -lehdjoissa pesivien ranta- ja kosteikkolintulajien reviirit lidesjärvellä vuonna 2023.

4. Johtopäätökset

4.1. Iidesjärven pesimälinnuston suojeluarvo

Linnuston paikalliseen suojeluarvoon niin Iidesjärvellä kuin muuallakin vaikuttavat erityisesti lajit, jotka on luokiteltu koko Suomessa uhanalaisiksi ja silmälläpidettäviksi lajeiksi (Hyvärinen ym. 2019) tai alueellisesti uhanalaisiksi lajeiksi (Suomen ympäristökeskus 2021, Lehtiniemi ym. 2021), sekä lajit, jotka kuuluvat Euroopan Unionin lintudirektiivin liitteen I lajeihin (Ympäristöministeriö 2021). Myös sellaiset itäiset ja pohjoiset lajit, joiden EU:n alueen kokonaiskannasta huomattava osa pesii Suomessa, osoittavat alueen arvoa kansainvälisemmässä mittakaavassa. Ympäristöhallinto luokitteli 2020-luvun alkuun saakka Suomen vastuulajeiksi sellaiset lajit, joilla Suomen pesimäkanta oli vähintään noin 15 % Euroopan kokonaiskannasta, mutta ainakin toistaiseksi luokituksista on luovuttu, koska listaa ei ole päivitetty Suomen ja Euroopan uusimpien kannanarvioiden mukaisesti enää 2020-luvun alussa (Koskimies 2022). Pääosa luettelon aiemmista lajeista kuuluisi sille edelleenkin. Paikallista suojeluarvoa nostavat myös elinympäristönsä valinnassa vaateliaat ja muista syistä koko Suomessa harvinaisina ja vähälukuisina esiintyvät lajit sekä voimakkaasti taantuvat mutta vielä melko yleiset lintulajit (esim. Väisänen ym. 1998, Valkama ym. 2011, Koskimies 2022). Näistä lajeista jotkin on luokiteltu uhanalaisiksi edellisissä luokituksissa vuosina 2010 ja 2015 (Hyvärinen ym. 2019).

Kaikkia yllä mainittuja lajiryhmiä voidaan pitää erityisesti huomioitavina lajeina, ja siksi niihin on keskitytty myös Iidesjärven linnustoselvityksessä (taulukko 1). Iidesjärvellä vuonna 2023 havaituista 30 erityisesti huomioitavasta, pesimälinnustoon kuuluvasta lajista merkittävällä osalla on joko kansallinen tai kansainvälinen suojeluperuste. Seitsemän lajia on luokiteltu Suomessa uhanalaisiksi ja seitsemän lajia silmälläpidettäviksi, joten lähes puolet pesivästä lajistosta on uhanalaisluokituksessa punaisella listalla (Hyvärinen ym. 2019). Lisäksi kolme lajia kuuluu EU:n lintudirektiivin liitteen I lajeihin ja viisi lajia Suomen vastuulajeina Euroopan mittakaavassa pidettyihin lajeihin (niistä kaksi kuuluu muihinkin luokituksiin). Kaikkiaan kahdella kolmasosalla vuoden 2023 lajistosta on jokin näistä neljästä suojeluperusteesta.

Iidesjärven tapaisen pienialaisen alueen pesivät lintukannat eivät tietynä vuonna riipu pelkästään paikallisista elinympäristöistä ja elinoloista, vaan vuosittaisia kannanvaihteluja tietyllä paikalla aiheuttavat esimerkiksi lajin kokonaiskannan muutokset edellisen pesimäkauden poikastuoton ja kuolleisuuden ailahtelujen tai lintujen pesimäalueen vaihtumisen vuoksi. Myös kevätmuuton aikaiset sääolot ja kevään aikaisuus tai myöhäisyys sekä monet paikalliset ja alueelliset satunnaistekijät vaikuttavat siihen, miten monta paria mistäkin lajista asettuu keväällä pesimään esimerkiksi Iidesjärvelle.

Iidesjärven linnuston suojeluarvoa voidaankin luotettavammin tarkastella useampivuotisten tutkimusten perusteella. Esimerkiksi neljänä selvitysvuonna eli 2016 ja 2021–2023 Iidesjärven pesimälinnustoon on tulkittu kuuluneen yhteensä 34 pesivää, erityisesti huomioitavaa vesi- ja rantalintulajia (taulukko 1). Niistä 23 lajia eli kaksi kolmasosaa

lajeista kuuluu johonkin neljästä suojeluluokituksesta ja 11 lajia ei, mikä ilmentää pesimälinnuston kiistatonta suojeluarvoa. Toki rantapensaikoissa ja -lehdoissa pesii kymmeniä muitakin, Etelä-Suomessa ylipäänsä yleisiä ja runsaslukuisia lintulajeja.

4.2. Linnuston suojelutoimien tehostaminen

Iidesjärvi on päätetty suojella luonnonsuojeluna, ja aktiivisilla suojelutoimilla monen pesivän vesi- ja rantalintulajin elinoloja on mahdollista parantaa ja kantoja elvyttää kohti aiempien vuosikymmenten tilannetta (Kosonen ym. 2016). Tampereen kaupunki (2022) aikookin jatkaa viime vuosien tehokasvustusta, rantalaidunnusta, pienpetopyyntiä ja muita elinympäristöjen ja lintujen elinolojen monipuolistamis- ja parannushankkeita vuonna 2024.

Tehokkaimpia keinoja linnuston monimuotoisuuden lisäämiseksi ja kantojen kasvattamiseksi Iidesjärvellä olisivat useiden uusien ja rakenteeltaan hieman paranneltujen pesälauttojen rakentaminen pesäpaikoiksi naurulokeille, minkkien ja supikoirien jatkuva ja tehokas pyynti paitsi rannoilla myös vähän etäämmällä järvestä, mahdollisesti linnunmunien ja -poikasten syömiseen erikoistuneiden, rannoilla pesivien varisten poistaminen poikkeusluvoin sekä pensaikon poistaminen paikoitellen varsinkin itä- ja länsipään laajimmilta luhdilta avoimuuden lisäämiseksi. Pesälauttojen lisäksi naurulokkeja olisi mahdollista houkuttaa myös nykyistä laajemmille avoimille luhdille varsinkin, jos vesikasvustoja myös ruopattaisiin siten, että syntyy vaihtelevan kokoisia, avovesiuomien ympäröimiä ja lokkien turvallisiksi pesäpaikoiksi mieltämiä, matalakasvuisia ja pensaattomia saarekkeitä.

Myös vesilinnut ja varsinkin puolisuokeltajasorsat ja rantakanat sekä niiden poikueet suosivat pienten allikoiden ja vesiuomien sekä kasvustojen vaihtelevaa mosaiikkimaista elinympäristöä ja vieläkin enemmän, mikäli lähistöllä pesii naurulokkeja. Matalina ja pensaattomina pidettävät vesikasvustosaarekkeet ovat houkuttelevia pesäpaikkoja lisäksi kalatiiroille, kalalokeille, nokikanoille ja monille sorsalajeille. Naurulokkien lailla kalatiirat ja kalalokit karkottavat pesiensä luota peto- ja varislintuja, mistä on hyötyä lähellä pesiville vesi- ja muille linnuille.

Talvikaudella 2023–2024 on mahdollista kehittää suojelukeinojen yksityiskohtia käyttämällä hyväksi sekä Tampereen kaupungin osaamista että lintutieteellistä asiantuntemusta vuoden 2023 linnustaselvityksen ja muun lintujärvien hoitoon liittyvän tietämyksen nojalla. Vuoden 2024 seurantatutkimuksessa saadaan lisää tietoa suojelutoimien vaikutuksista linnustoon, ja samalla tarkastellaan yksityiskohtaisesti sekä vesi- ja rantalintukantojen muutoksia 1970-luvun alusta lähtien että Iidesjärven linnustonseurannan ja suojelutoimien jatkoa.

Kirjallisuus

- Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. S. 263-312.
- Korvenpää, T. 2021: Iidesjärven pesivän vesi-, lokki- ja rantalinnuston piste- ja poikuelaskennat 2021. – Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy. 15 s.
- Korvenpää, T. 2022: Iidesjärven pesivän vesi-, lokki- ja rantalinnuston piste- ja poikuelaskennat 2022. – Luonto- ja ympäristötutkimus Envibio Oy. 15 s.
- Koskimies, P. 1994: Linnuston seuranta ympäristöhallinnon hankkeissa. Ohjeet alueelliseen seurantaan. – Vesi- ja ympäristöhallituksen julkaisuja B18: 1–81.
- Koskimies, P. 2009: Kuinka luotettavia lintulaskennat ovat? – Pesimälajien havaittavuudesta lintuvesillä ja -soilla. – *Ornis Karelica* 33: 36–43.
- Koskimies, P. 2018: Lintulajien havaittavuus pesimäaikaisissa kartoituksissa – Kosteikkolajit. – Linnutusvuosikirja 2017: 170–176.
- Koskimies, P. 2022: Suomen linnut. Suuri lintukirja. 2. uudistettu painos. – Readme.fi. 744 s.
- Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1988: Linnuston seurannan havainnointiohjeet (2. painos). – Helsingin yliopiston eläinmuseo, Helsinki. 143 s.
- Koskimies, P. & Väisänen, R. A. 1991: Monitoring Bird Populations. A Manual of Methods Applied in Finland. – Zoological Museum, Finnish Museum of Natural History, University of Helsinki, Helsinki. 144 s.
- Kosonen, L., Rintamäki, P., Seppälä, P. & Geiger, C. 2016: Pirkanmaan linnusto. – Pirkanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ry. 528 s.
- Lehikoinen, A., Jukarainen, A., Mikkola-Roos, M., Below, A., Lehtiniemi, T., Pessa, J., Rajasärkkä, A., Rintala, J., Rusanen, P., Sirkiä, P., Tiainen, J. & Valkama, J. 2019: Linnut. – Teoksessa: Hyvärinen, E., Juslén, A., Kemppainen, E., Uddström, A. & Liukko, U.-M. (toim.) 2019. Suomen lajien uhanalaisuus – Punainen kirja 2019. Ympäristöministeriö & Suomen ympäristökeskus. Helsinki. S. 263–312.
- Lehtiniemi, T., Lehikoinen, A., Jukarainen, A., Mikkola-Roos, M., Rajasärkkä, A., Sirkiä, P., Tiainen, J., Below, A., Lindén, A., Pessa, J. & Valkama, J. 2021: Lintujen alueellinen uhanalaisuus 2021. – Linnutusvuosikirja 2020: 144–149.
- Rintamäki, P. 2016: Tampereen Iidesjärven linnustaselvitys 2016. – Pirkanmaan Lintutieteellinen Yhdistys ry. & Tampereen kaupunki. 29 s.
- Suomen ympäristökeskus 2021: Lajien alueellinen uhanalaisuus 2020. – https://www.ymparisto.fi/fi-fu/luonto/lajit/uhanalaiset_lajit/Suomen_lajien_Punainen_lista_2019/Alueellinen_uhanalaisuusarviointi_2020
- Tampereen kaupunki 2022: Iidesjärven ja Vähäjärven lintuvesikunnostuksien jatkot. Hankesuunnitelma

Kunta-Helmi erityisavustukseen. – Kiinteistötoimi, ympäristönsuojelu, viheralueet ja hulevedet -yksikkö, Tampereen kaupunki. 10 s.

Valkama, J., Vepsäläinen, V. & Lehtikoinen, A. 2011: Suomen III Lintuatlas. – Luonnontieteellinen keskusmuseo ja ympäristöministeriö. <http://atlas3.lintuatlas.fi> (viitattu 21.10.2019).

Väisänen, R. A., Lammi, E. & Koskimies, P. 1998: Muuttuva pesimälinnusto. – Otava, Helsinki. 564 s.

Ympäristöministeriö 2021: EU:n luonto- ja lintudirektiivit. – Ympäristöministeriö. <https://ym.fi/eu-n-luonto-ja-lintudirektiivit>.

Faunatica

Tuntosarvet aitoon luontoon

Kutojantie 6-8

02630 Espoo

<http://www.faunatica.fi/>